

Jak se učitelé učí. Cestou profesního rozvoje k dialogickému vyučování.

Klára Šed'ová

Ústav pedagogických věd FF MU

Učitel a žáci v dialogickém vyučování

- Výzkumný projekt GAČR 2013-2016
- Výzkumný tým: Roman Švaříček, Klára Šed'ová, Martin Sedláček, Zuzana Šalamounová
- Cíl: Implementovat dialogické vyučování do běžné výuky na druhém stupni ZŠ
- Výzkumný design: Akční výzkum
- 8 učitelů druhého stupně ZŠ a žáci jejich tříd (n = 165)

Co je dialogické vyučování?

Dialogické vyučování je přístup usilující o aktivizaci žáků, stimulaci jejich myšlení a intenzifikaci učení prostřednictvím jejich zapojení do výukové komunikace.

(Alexander, 2006)

Teoretická východiska

Vygotsky (1978):

Vztah mezi myšlením a řečí. Internalizace mentálních funkcí.

Sfard (2008):

Commognition – učení jako participace.

Lefstein & Snell (2014):

Žáci se učí nejlépe skrze participaci na bohaté a stimulatívni výukové komunikaci.

Indikátory dialogického vyučování

- Otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti
- Uptake
- Otevřená diskuse
- Žákovské promluvy s argumentem

Otevřená otázka vyšší kognitivní náročnosti

Učitel: Tak, Ondro, řekni prosím tě, proč myslíš, že je Aragorn hrdina?

Žák: Mně připadá, že nejdřív měl strach, ale překonal ho a vedl vojsko do bitvy, do vítězné bitvy a prostě rozhodl se vzít na sebe to břemeno a tím vlastně všem pomohl k úspěchu.

Promluva s argumentem

Učitel: Tak, Ondro, řekni prosím tě, proč myslíš, že je Aragorn hrdina?

Žák: Mně připadá, že nejdřív měl strach, ale překonal ho a vedl vojsko do bitvy, do vítězné bitvy a prostě rozhodl se vzít na sebe to břemeno a tím vlastně všem pomohl k úspěchu.

Uptake

Učitel: Tak co, šli byste se podívat na corridu?

Žák : Jo.

Učitel: Proč ano?

Žák : Mm, protože je to hezký.

Učitel: A v čem, v čem? Zkus, zkus mně říct, v čem je to hezký?

Otevřená diskuse

Učitel: Proč je podle vás to chování Dona Quijota nesmyslné?

Žák 1: Že někdo tam staví půl roku mlýn, aby mohl namlít mouku a on tam přijde nákej rytíř a začne, začne jim tam ničit ten mlýn. Tak dává to smysl?

Žák 2: Já si myslím, že každá činnost nebo každé chování člověka má nějaký smysl.

Žák 1: Kvůli tomu, že si někdo myslí, že to co dělá je smysluplné, neznamená, že je to ve skutečnosti smysluplné.

Principy dialogického vyučování

1. Kolektivita
2. Reciprocita
3. Podpůrnost
4. Kumulativnost
5. Účelnost

Předchozí výzkum

Dialogický přístup není ve školách běžný.

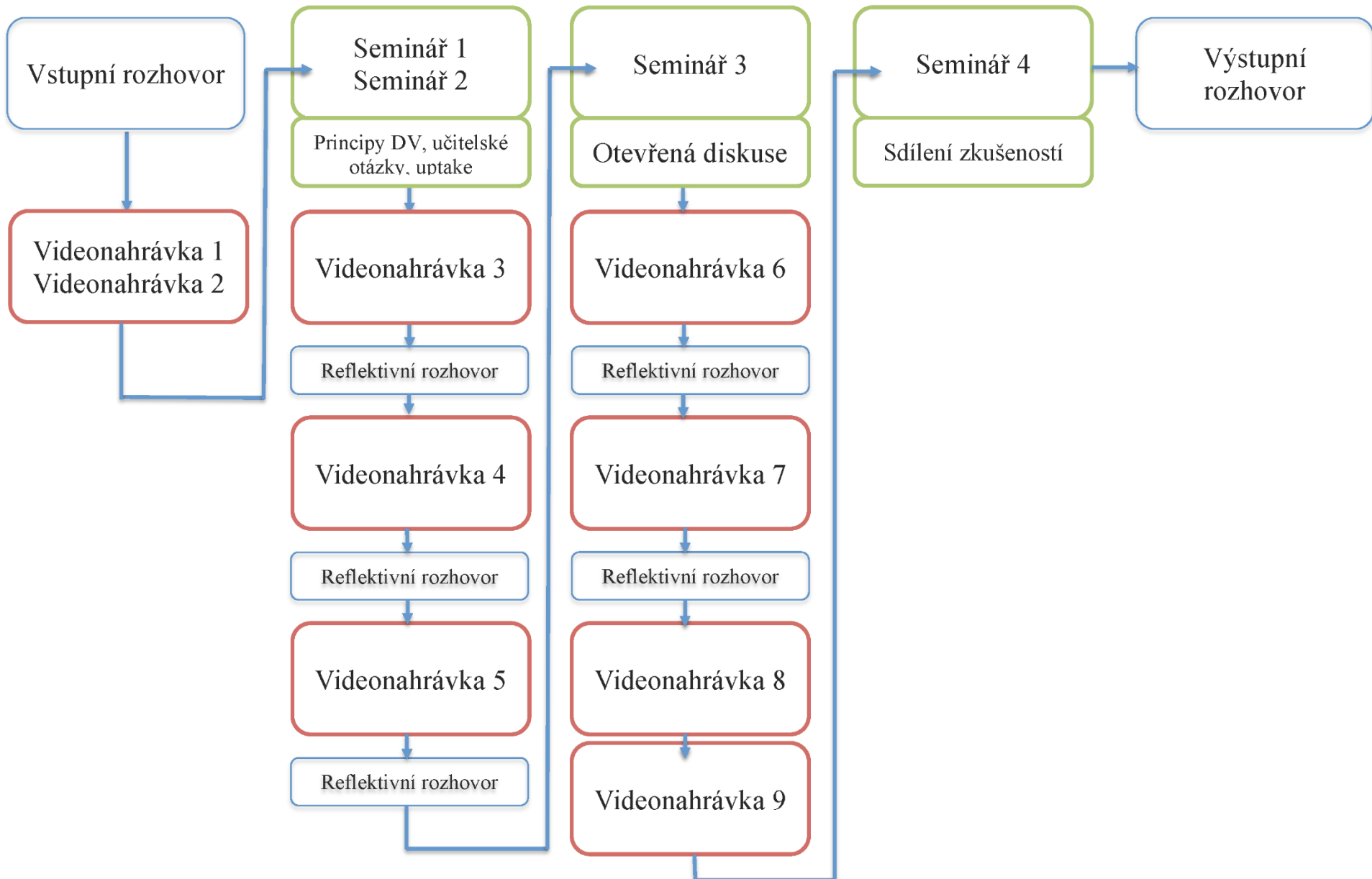
Intervenční výzkumy ukazují, že není snadné změnit komunikační chování učitelů.

Učitel a žáci v dialogickém vyučování: metodologie

- Akční výzkum
- Dvě vlny rozvojového programu pro učitele založeného na zkušenostním a reflektivním učení
- Sběr dat v průběhu rozvojového programu, monitorování změny

Rozvojový program pro učitele

- 1) Semináře pro učitele
- 2) Videonahrávky jejich hodin
- 3) Reflektivní rozhovory nad videonahrávkou

Data

- 9 videonahrávek vyučovacích hodin u každého učitele
 - 2 videonahrávky před započítím rozvojového programu pro učitele
 - 5 videonahrávky v průběhu rozvojového programu
 - 2 videonahrávky na konci rozvojového programu
- Audionahrávky reflektivních rozhovorů
- Audionahrávky skupinových rozhovorů
- Měření žákovských postojů

Analýza

- Videonahrávky: doslovně přepsány, rozděleny do epizod. Kvantitativní analýza: deduktivní kódování podle indikátorů, regresní modely. Kvalitativní analýza: lingvistická etnografie.
- Rozhovory: přepsány. Kvalitativní analýza: induktivní kódování, kategorizace.
- Agregované výsledky pro celý vzorek.
- Případové studie jednotlivých učitelů.

Výsledky

Došlo ke změně v indikátorech dialogického vyučování?

	pre	post
Otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti (n)	4.15	9.91
Uptake (n)	3.34	4.80
Otevřená diskuse(s)	33.97	312.52
Žákovské argumenty (n)	2.41	8.93

V jakém jsou indikátory vztahu mezi sebou navzájem?

Otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti, uptake i otevřená diskuse pozitivně ovlivňují počet žákovských promluv s argumentem.

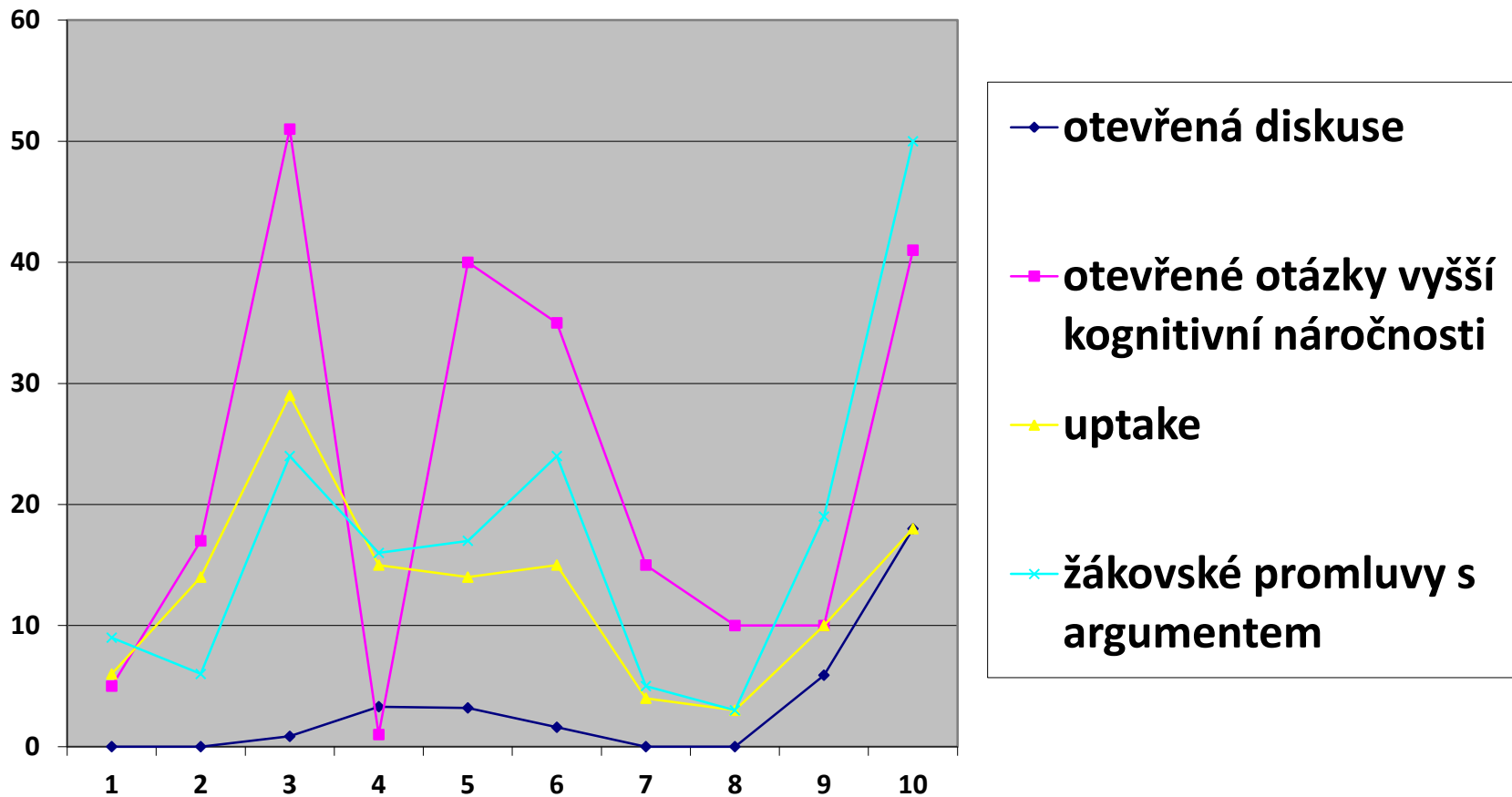
Největší vliv má otevřená diskuse.

Došlo ke změně v principech dialogického vyučování?

	pre	post
Kolektivita (n)	7.42	9.36
Účelnost (s)	195.46	377.96

Jaký byl reálný průběh změny u jednotlivých učitelů?

Nelineární vývoj (učitelka Daniela)

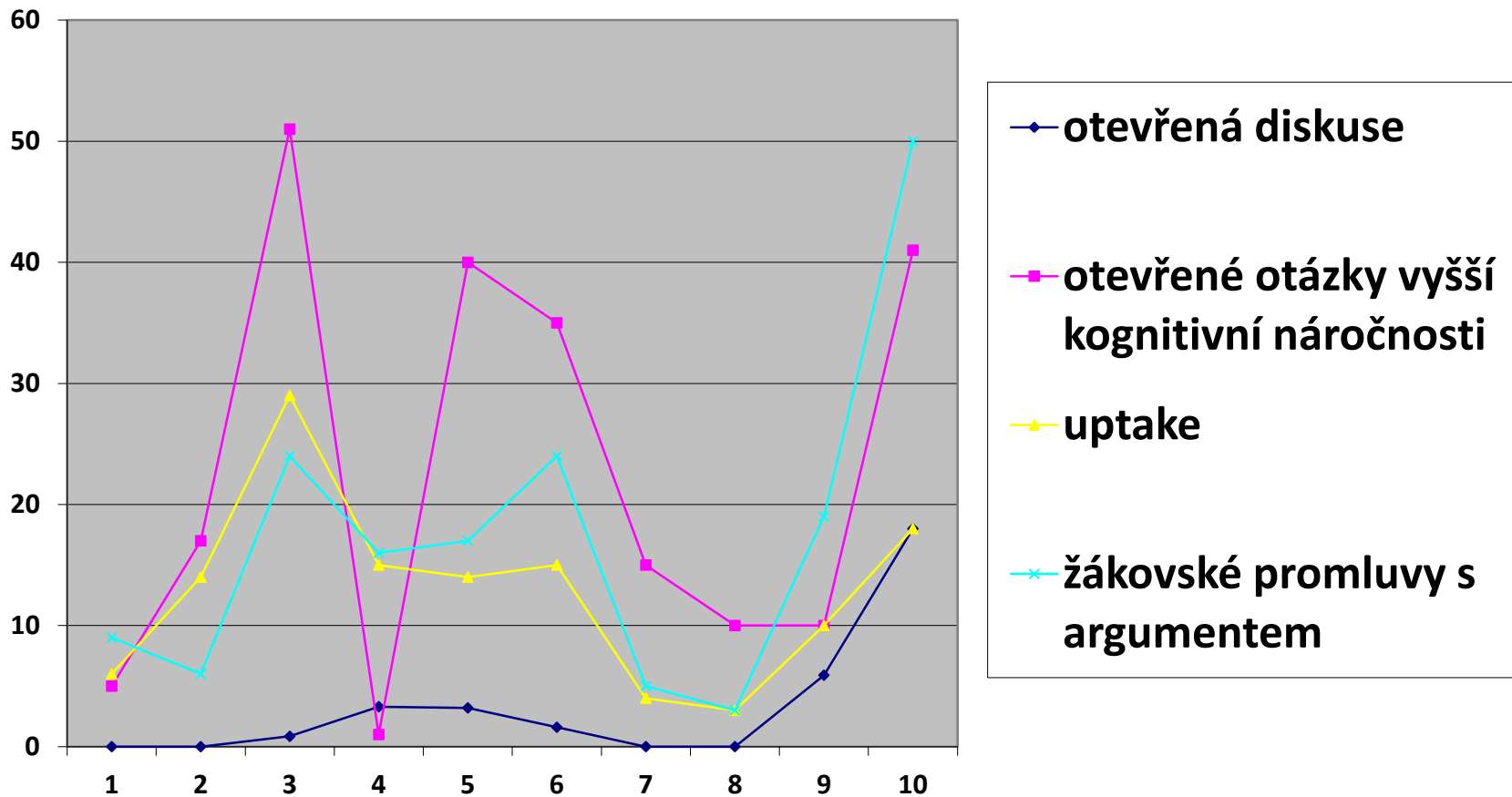
Jaká je logika změny?

Existuje vztah mezi tím, co je tematizováno v rozhovoru a co se odehraje v následující lekci.

Učitelé reagují především na kritiku, upravují své postupy.

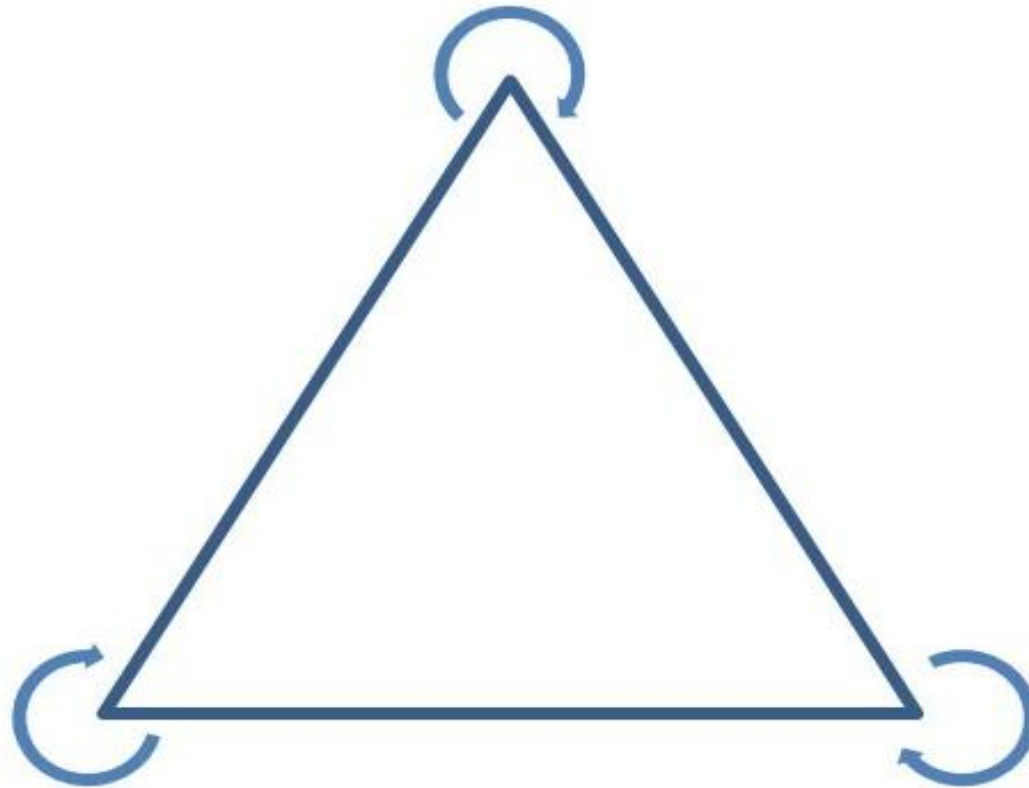
S provedenou změnou se často vynoří nový problém jako nezamýšlený důsledek.

Nelineární vývoj (učitelka Daniela)

Komplexnost změny

INDIKÁTORY

METODY

PRINCIPY

Co způsobuje stádia regresu?

Jestliže je rozpoznána disharmonie mezi různými elementy dialogického vyučování, vede to učitele k důkladnějšímu experimentování.

To se často v prvním kroku projeví jako regres.

Fáze regresu nejsou negativním jevem, v případě komplexní a hluboké změny jsou patrně nevyhnutelné.

Kdy je změna úspěšně dovršena?

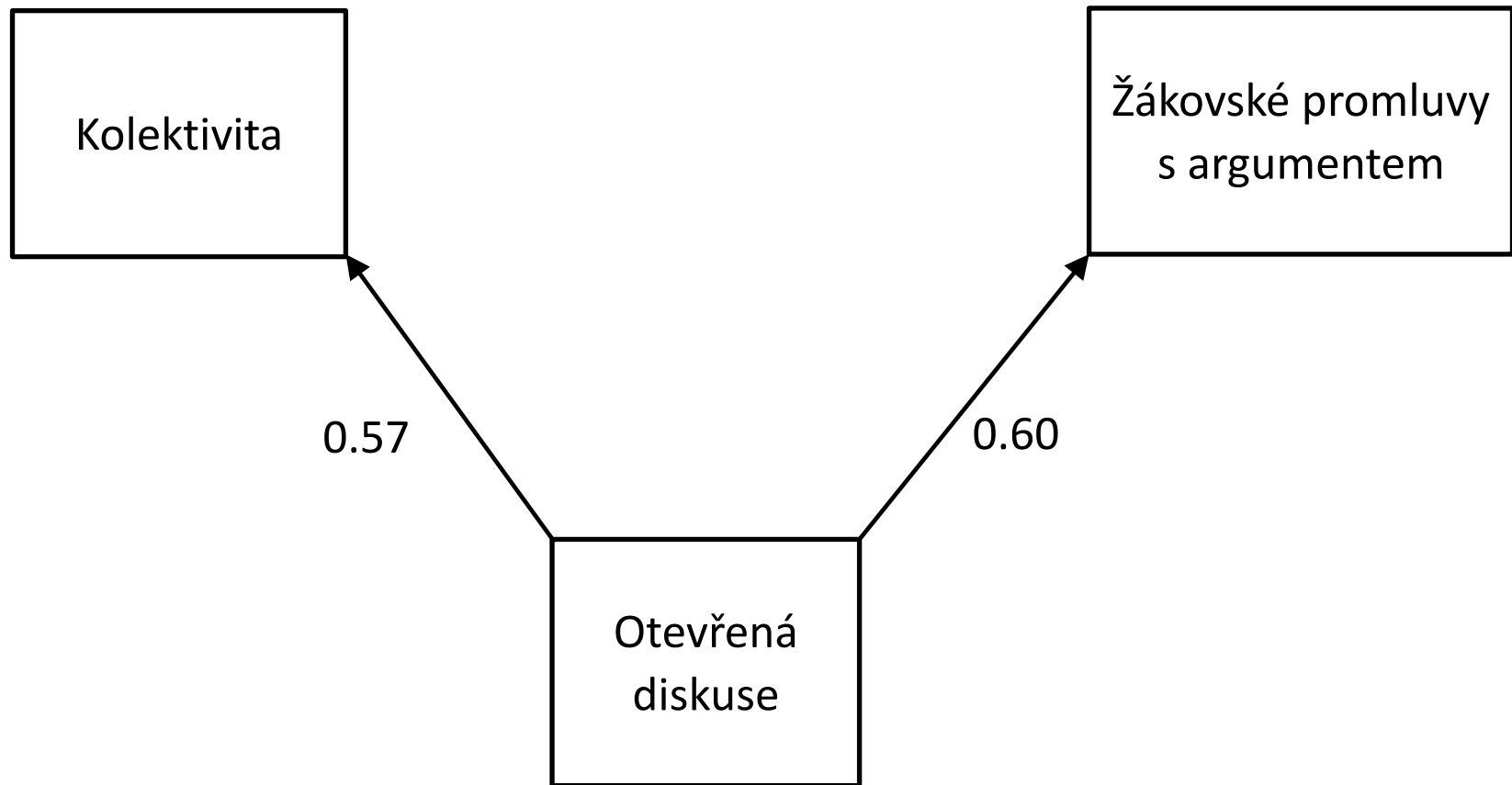
Změna je dovršena ve chvíli, kdy jsou vyřešeny všechny postupně vynořující se nepředpokládané důsledky a je nastolena harmonie mezi dílčími elementy.

Program musí být dostatečně dlouhý.

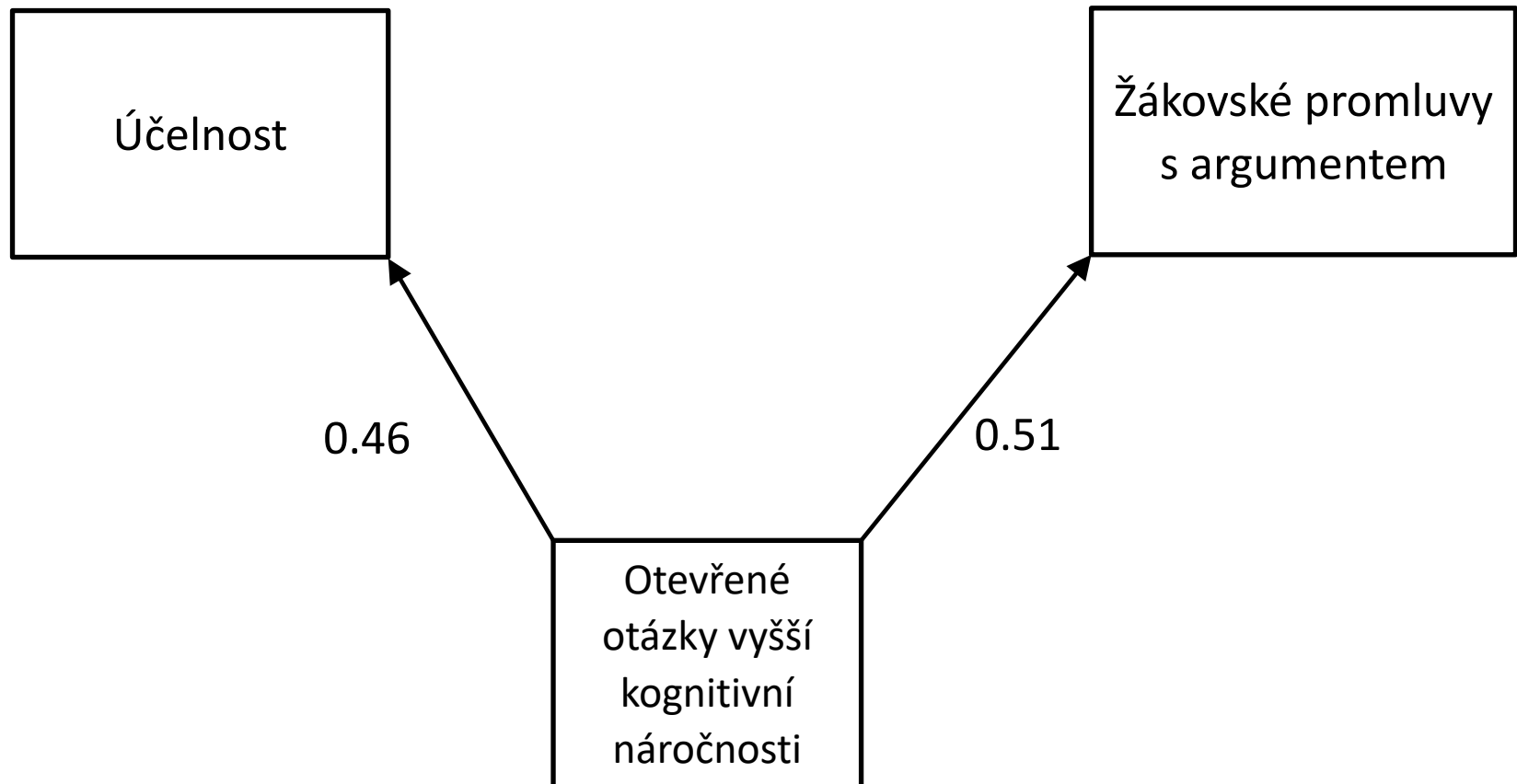
Není možné předem určit, jak dlouho by měl program trvat.

Je snaha dosáhnout harmonie
mezi indikátory a principy
nemožná mise?

Regesní analýza: vztahy mezi indikátory a principy

Regesní analýza: vztahy mezi indikátory a principy

Závěr

Dialogické vyučování je komplexní fenomén a vztahy mezi dílčími elementy jsou potenciálně problematické.

Přesto je prostřednictvím zkušenostního a reflektivního učení dosáhnout komplexní změny v komunikačním chování učitelů.

Promění-li se komunikační chování učitelů, promění se také komunikační chování žáků.

Závěr

Děkuji za pozornost.

ksedova@phil.muni.cz